

Orientering om

Sina Shaddel

Institutt for bygg- og miljøteknikk, NTNU

sina.shaddel@ntnu.no

VA-dagene Midt-Norge (okt. 2018)

Visjon nær framtid

- Sirkulasjonsøkonomi og grønt skiftet omfatter gjenbruk av alle typer ressurser
- Stor satsning på sirkulasjonsøkonomi i EU (Gjenbruk av ressurser i avløpsvann passer inn her)
- Tilpasse norsk (og internasjonal) lovgiving til gjenbruk av ressurser, stimulere til et fungerende marked
- Mange renseanlegg må oppgraderes (State of the Nation 2012), behov for å se på prosessløsninger med nye øyne, bla ressursgjenvinning

Mål for prosjektet

- Utvikle kunnskap som grunnlag for produkter og tjenester knyttet til ressurser i avløpsvann, vekt på utnyttelse av nitrogen, fosfor og karbon.
- Motivere for økt bruk av resirkulerte materialer fra avløpsvann blant annet i jordbruk og havbruk
- Produksjon av gjødselprodukter fra avløpsvann og slam
- Styring og overvåkning av prosessløsninger basert på fysiske og virtuelle sensorer (statistiske metoder)
- Samsvar med deltakende bedrifters strategiske mål

Prosjektpartnere

Industri

Forskning

Assosierte partnere

Budsjett (i KNOK) og varighet

• NFR	21.000
• Industripartnere	5.250 (+ egeninnsats)
• Egeninnsats NMBU og NTNU	1.750
SUM	<u>28.000</u>

Fordeles mellom forskningspartnere NMBU, NTNU og SINTEF til forskningsarbeid, post-docs, PhD, laboratoriekostnader og reise/møtevirksomhet

Prosjektets varighet er 5 år, fra **2015 til 2020.**

Ansettelseser

NTNU

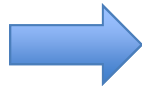
Professor: 2

Post doc.: 1

Doktorstip: 3

Masterstudenter: 6

Totalt: 21

NMBU

Professor: 1

Doktorstip: 2

Masterstudenter: 2

Forventet opp til slutten av prosjektet: 30

SINTEF

Senior forsker: 4

Pilotanlegg for biologisk fosfor fjerning (kontinuerlig MBBR)

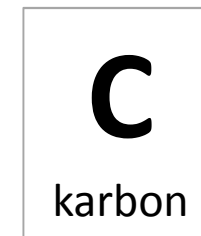
Struvitt felling fra rejektivann

P-stripping fra slam

Høsting og anvendelse av karbon

NMBU

**Prosess overvåking
og kontroll**

**Virtuelle sensorer for
kompliserte parametere**

**Styring av kjemiske
og biologiske prosesser**

SINTEF

(HR-MBBR)

FO-membran

LCA-LCC analyser

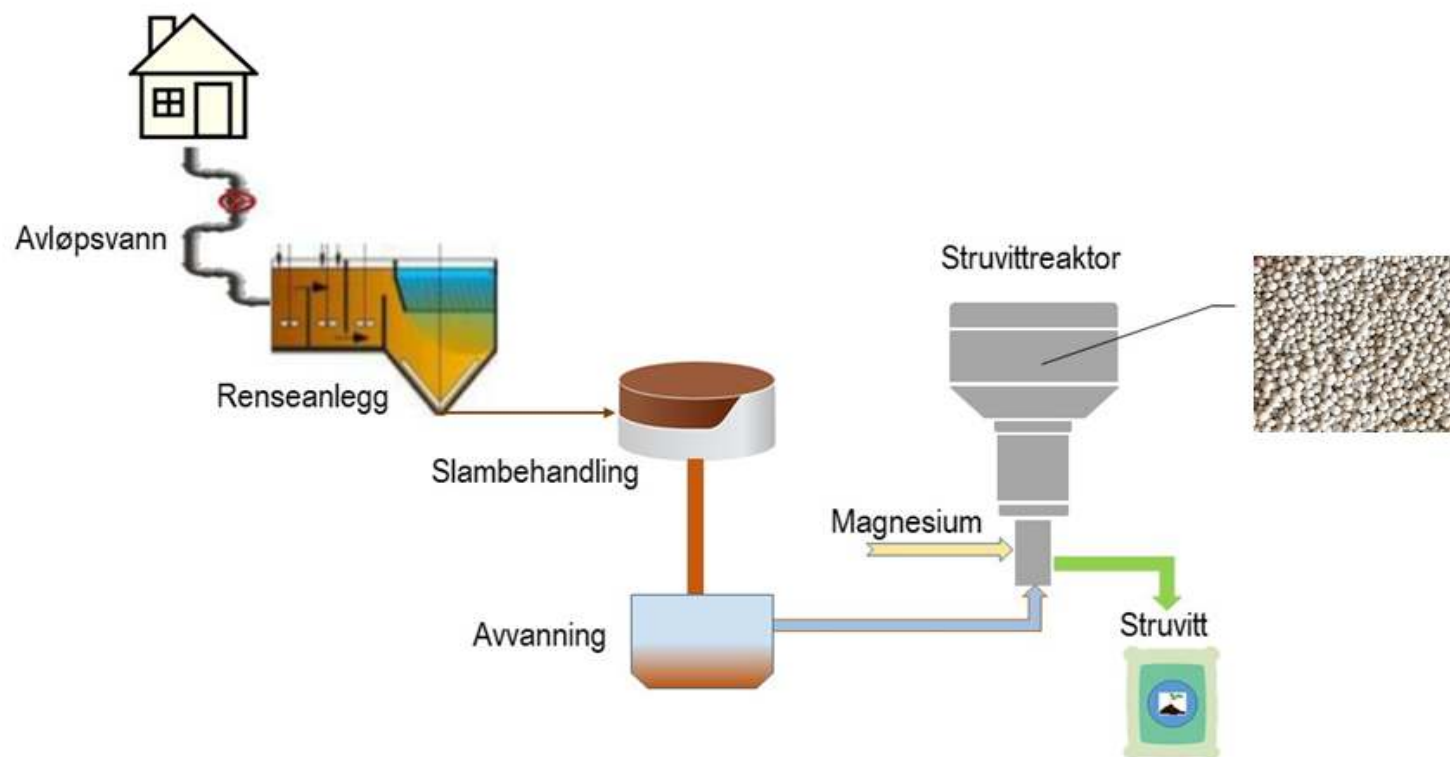

Fosfor og fosforgjenvinning

Fosfor i slam

- Det vil bli produsert betydelig mer slam framover (2009-2011 ble ca. 1 900 tonn fosfor fanget i slam)
- Fosfor-reduksjon i slam vil øke anvendelsen av organisk gjødsel
- Med biologisk fosforfjerning kan man både redusere fosfor i slam og felle ut fosfor som struvitt eller kalsiumfosfater
- Metallbundet fosfor er lite plantetilgjengelig og lite egnet til gjenvinning

Struvitt felling i renseanlegg med Bio-P

Viktigste faktorer

pH

Molforholdet mellom magnesium og fosfor (Mg:P)

Mål i fosforgjenvinning

- Større grad av gjenvinning → Strippe mer fosfor fra slam
- Bedre kvalitet på produktet → Lav organiske stoffer
Lav tungemetal
- Lavere kostnader → Optimum driftsforhold
Billigere magnesiumkilder

Sjøvann som magnesiumkildet

Sjøvann som magnesiumkilde

Grunner til å bruke sjøvann

- ✓ 1300 mg/L Mg
- ✓ Billig og ubegrenset
- ✓ Miljøvennlig
- ✓ Bærekraftig
- ✓ Tilgjengelig

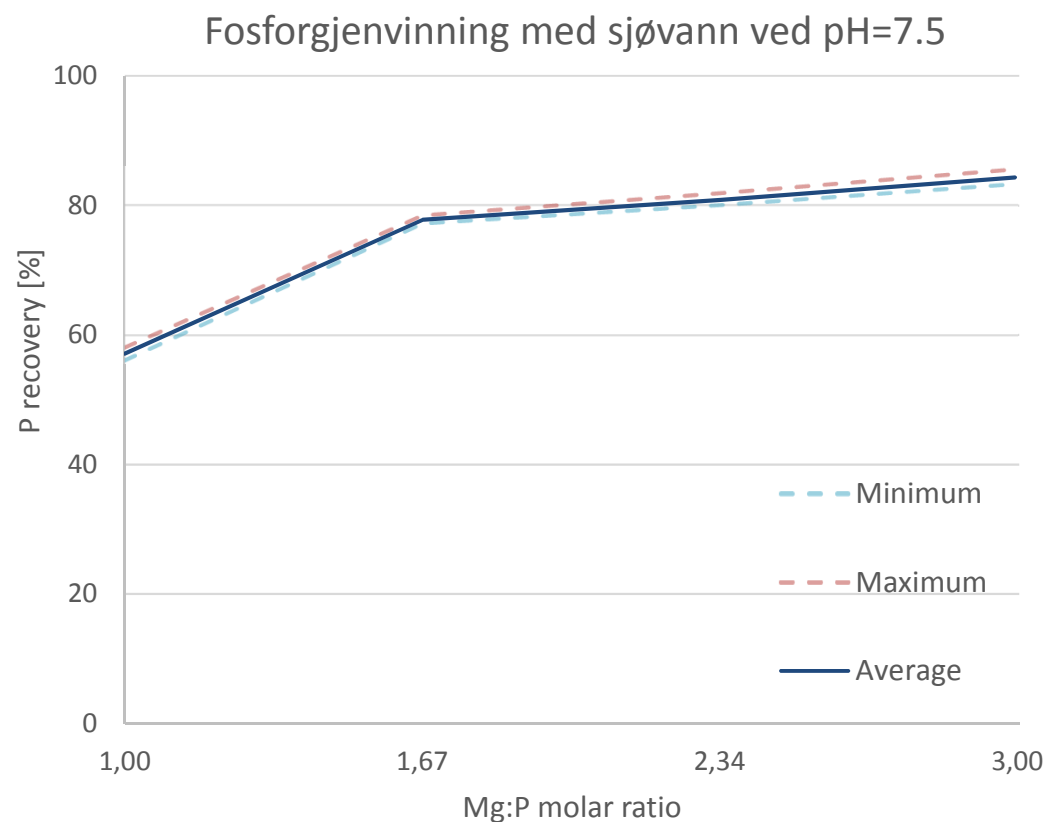
Grunner til å ikke bruke sjøvann

- Inneholder andre ioner
- Påvirkning på sluttproduktet
- Påvirkning på andre prosesser
- Tilbakeføring av sjøvannssalt

Sjøvann (P-gjenvinning)

> 75% ved Mg:P > 1,67

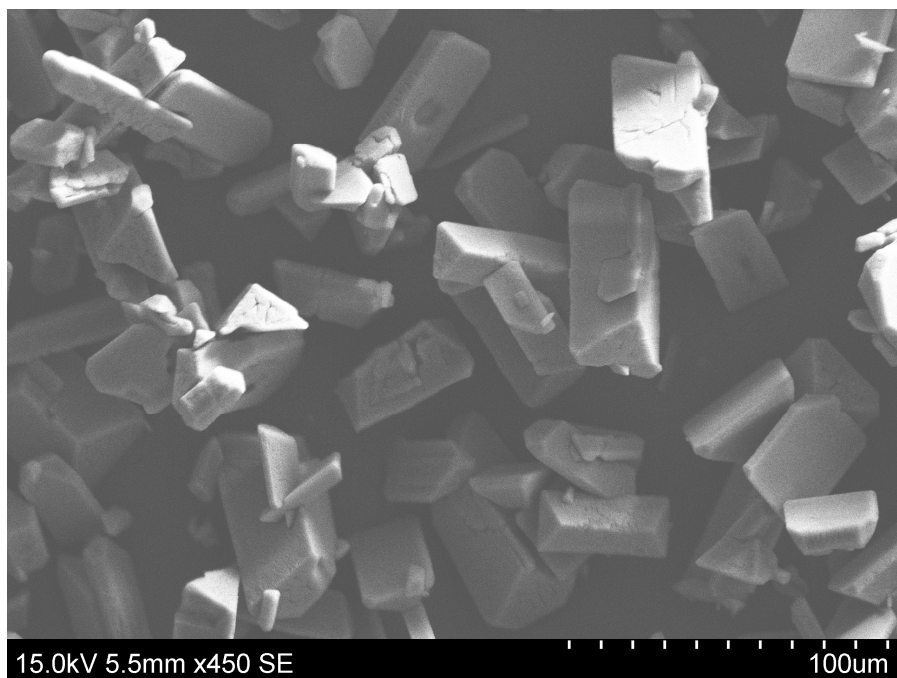
> 80% ved Mg:P > 2,34

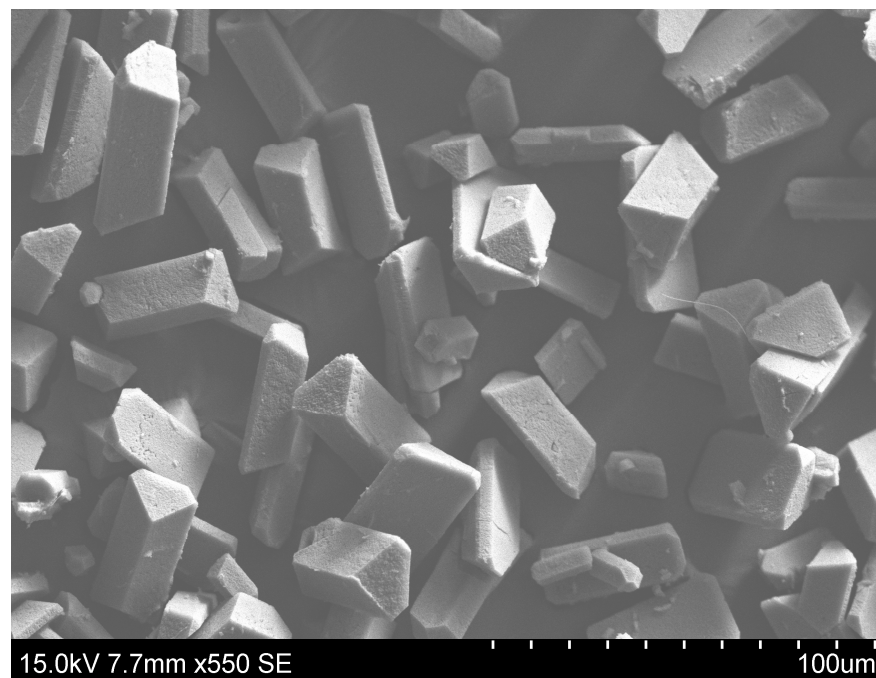

Resultater (produktkvalitet)

sjøvann + syntetiskrejekt

sjøvann + reelrejekt

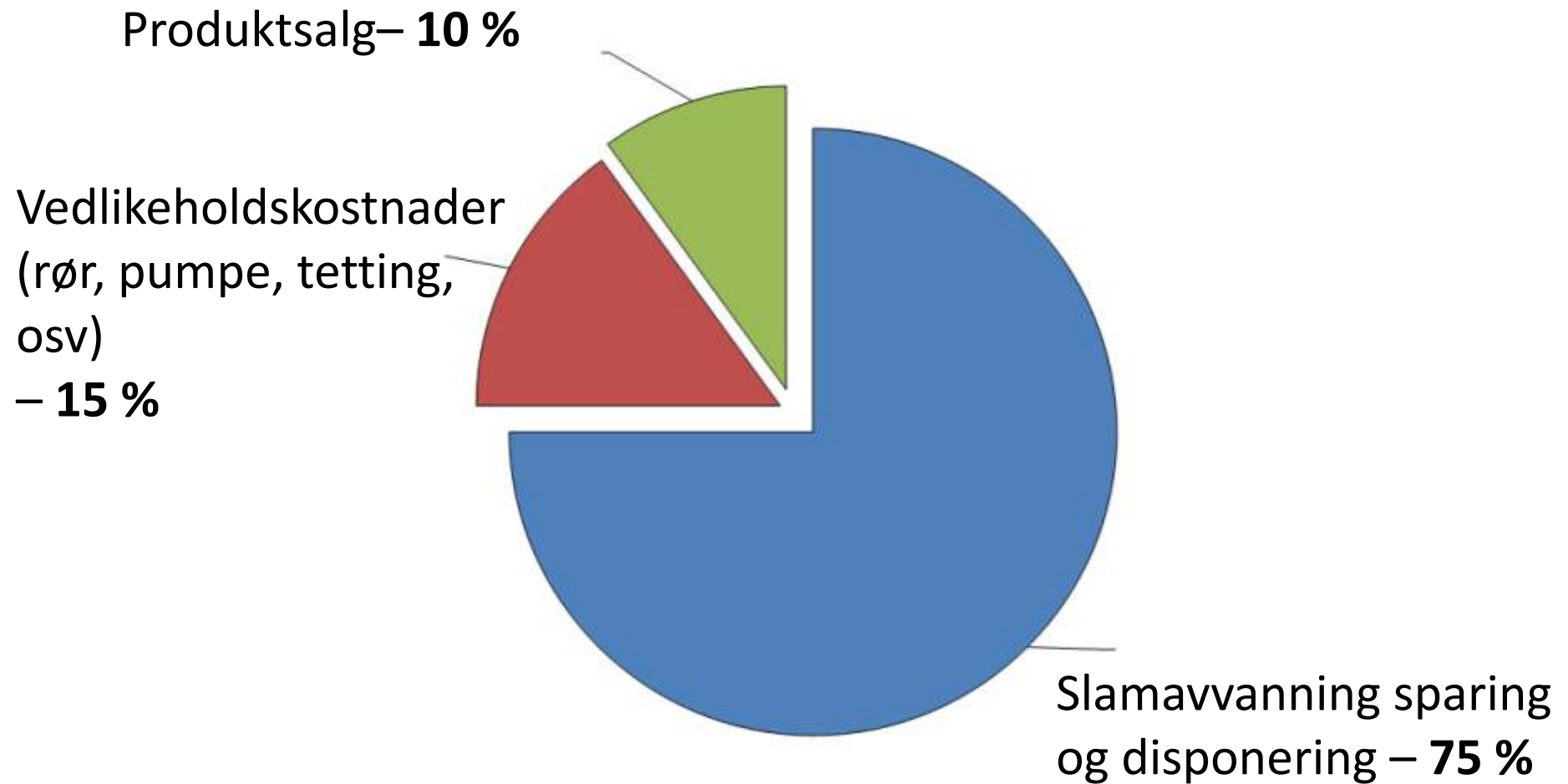

Resultater (kostnadsberegninger)

Sparing: 30-40%

	MgCl ₂	sjøvann	MgCl ₂	sjøvann
pH	7.5		8	
Opex (\$/m ³ treated effluent)	0.32	0.2	0.42	0.29
Cost per P removed (\$/kg phosphorus)	2.3	1.4	3	2.1

Driftsmessige fordeler

Kilde: John Koumoukelis

Fosforgjenvinning anlegger

Kilde: Christian Kabbe (sep. 2018)

Noe for hele samfunnet ...

Enda for å inspirere elever

Brundalen skole

102 ut av 40,000 lag!

Representerte Norge
i Detroit, USA

Konklusjoner

- RECOVER prosjekt forsøker å legge til rette for ressursgjenvinning fra avløpsvann, digitalisering og optimalisering av framtidig avløpsvannrensing.
- RECOVER skal bidra med prosesser for billig og energieffektiv gjenvinning av ressurser fra avløpsvann og optimal ift utslippskrav.
- Utvikling av gjenvinningsteknologier fra avløpsvann er et samfunnsansvar og kan øke nasjonal matsikkerhet og en bedre global forvaltning av en ikke-fornybar ressurs (P).

Konklusjoner

- Strenge fosfor utslippskrav førte til å bruke kjemisk P-fjerning, men kombinasjonsløsninger (bio og kjemisk P-fjerning) kan være en løsning som bør vurderes nærmere.
- Prisen på fosfor må forventes å øke betydelig i framtida, som følge av
  - 1) høyere kostnader til utvinning og raffinering av lavkonsentrert fosformalm og
  - 2) økt etterspørsel og skjev geografisk fordeling av ressursene av fosformalm.
- Lønnsomhet i gjenvinning av fosfor kan likevel oppnås gjennom
  - 1) driftsmessige fordeler, 2) endrede rammebetingelser som lovverk, forskrifter og subsidiering.

Takk for oppmerksomheten!

Ressursgjenvinningskampen er i gang,

det er ditt valg å **bli med** eller å **se på**!